

pidemmälle, se on joka tapauksessa poikkeuksellisen kiinnostava kuvaus journalistisesta työprosessista ja siitä, miten kansallisen poliittisen kulttuurin paineet, toimitusorganisaatioiden ja mediarutiinien jähmeys ja toimittajien vaikiintuneet lähdekäytännöt muovasivat suomalaista journalistia EU-prosessissa.

ESA VÄLIVERRONEN

Tilastotiedon lähteillä

Seppo Paananen, Anneli Junto ja Hannele Sauli (toim): FAKTAJUTTU.

Tilastollisen sosiaalitutkimuksen käytännöt.

Tampere, Vastapaino 1998, 336s.

Seppo Paananen, Anneli Junton ja Hannele Saulin toimittama *Faktajuttu* on artikkelikokelma. Toimittajien sekä uvertyyriin kirjoittaneen Liisa Rantalaihon mukaan tarkoituksena on edesauttaa tilastoja koskevan kriittisen lukutaidon kehittymistä. Tulosten sijasta tai ohella olisi syytä pohtia myös niiden tuotantoprosessia ja kaikkea sitä, mitä tästä tilastojen tulkinnalle koituu.

Liisa Rantalaihon kirjoittama alkuluku ja Seppo Toivaisen laatima loppuku poislukien kirja jakautuu kolmeen temaattiseen osaan. Ensimmäinen osa (*Faktahomma: tilastot*) käsittelee lähinnä valtiollista ja yliopistolista tilastotuotantoa. Teksteissä korostetaan valmiiden tilastojen taustalla olevia valintaprosesseja sekä tilastotuotannon yhteyttä valtiolliseen suunnitteluun ja päätöksentekoon. Toisessa osassa käsitellään mielipidetiedustelujen ja barometrien tuotantoa sekä niiden suhdetta julkisuuteen. Kolmas osa pohtii surveyhaastattelun tekemistä ja tulkintaa. Ensimmäinen ja kolmas ovat pitkälti metodista itseymmärrystä koskevaa pohdintaa. Toinen osa on luonteltaan esittelevämpi, vaikka se pohdintaakaan karta.

Kirjan kantava idea on ymmärtääkseni tähdentää, että tilastokategorioiden kyky tavoittaa ihmisten "arki" ja "elämä" on puut-

teellinen, ja että kuitenkin näin tuotetusta tiedosta tulee hallinnon ja suunnittelun väline. Toimittajat haluavat myös korostaa, miten vaikeaa on vertailtavuuden säilyttäminen tilastotutunnossa kielen ja todellisuuden muuttuessa.

Kirjan ensimmäisen osan ja samalla koko kirjankin perusongelma lienee siinä, että alussa oppimisprosessiksi kaavailtu tehtävä (valmiiden tilastojen "taakse" kurtistaminen) muuttuukin ensimmäisessä osassa ylivoimaisen ongelman toteamiseksi: tilastot tekevät erilaisista samanlaista ja vertailtavia tilastoja on kielen ja maailman muuttuessa vaikea rakentaa. Joskus käy niinkin, että tilastot osoittavat jyrkkää muutosta todellisuuden pysyessä ennallaan (esimerkiksi opiskelijoiden "muutuksessa" opiskelukaupunkeihinsa väestökirjanpidon muuttuessa).

Osan yksittäisistä teksteistä voi todeta, että Pirjo Keinänen esitys työn luokittelua koskevista ongelmista on hyvä kuvaus päättömyyksistä, joihin kansantalouden kirjanpitoon sisältyy - mutta kuitenkin se ilmeisesti on jo aiemminkin esitettyjen asioiden kertausta. Anneli Junton esitys asuntotilastoinnin historiasta on lähes mielenkiintoinen historiikki, jos vain huomaa vapautua lukemasta sitä Junton esittämän tehtävänasettelun ("ajatteluun ja asumistapoihin syöpyneiden konstruktioiden paljastaminen") läpi.

Kirjan toinen osa koostuu kahdesta artikkelista, jotka esittelevät ja pohtivat mielipidetiedustelujen ja -barometriin tuotantoa ja suhdetta julkisuuteen. Aihepiiristä kaukanakin oleva lukija oppii vähintäänkin, että kylläpä mielipiteitä mitataankin. Tekstit asettavat pohdittaviksi mielenkiintoisia kysymyksiä, kuten mielipidetutkimukset kurinpito- ja normalisointikoneistona ja aihepiirit, jotka rahoituksen puutteesta jäävät katvealueiksi. Näitä kirjoittajien noininkin viran puolesta kai kuulokin pohdittaviksi nostaa.

Kirjan kolmas osa on lopulta mielenkiintoinen. Aiheena on surveyhaastattelu. Osan kahdessa viimeisessä artikkelissa pyritään mieltämään surveyhaastattelu yhdeksi keskustelun muodoksi. Kes-

kustelua ei tällöin ymmärretä varsinaista haastatteluhaaitaavana riesana vaan yhtäältä mietitään, miten keyneinen seikka voisi edesauttaa metodin kehittämistä, ja toisaalta pohditaan vuorovaikutustilanteen tunkeutumista 'tuloksiin' sekä sitä, mistä tulokset oikein ovat tuloksia. Mahdollisesti tästä voisi löytyä myös linkki sisällönanalyyysiin. (Kai sisällönanalyyssiäkin joskus voisi pitää tekstiin kohdistuvana surveynä?)

Kaiken kaikkiaan mikä tahansa kirjan yksittäinen artikkeli on luettava teksti, mutta kokonaisuutena *Faktajuttu* on raskas ja rohmainen kuin vanhan kansakoulun höyläpenkki. Silti se hyvinkin - jos sitä pakolla jossain luetaan - saattaa edesauttaa aihepiiriä koskevaa ajattelua. Lisäksi se sisältää runsaasti sellaista tietoutta, josta on hupaisaakin olla perillä, esimerkiksi maanitakoon vaikkapa sosiaaliturvatunnuksen kehittelyn ja käytönoton kuvaus.

RISTO SUIKKANEN

Kaos pukeutuu sanoiksi

Pekka Aula: ORGANISAATION KAAOS VAI KAAOKSEN ORGANISAATIO?

Dynaamisen organisaatiaviestintän teoria. Helsinki: Loki-kirjat ja Pekka Aula, 1999, 288 s.

Pekka Aulan väitöskirja on yritysten soveltaa sosiaaliseen ja kulttuuriin kontekstiin luonnontieteellistä kaaosargumentaatiota. Kirjoittaja yhdistää epälineaarisen dynamiikan ja viestinnän, jotka ovat kaksi erilaista tutkimusalaa. Kaaosteoreettinen käsitteistö, kuten outo atraktori ja bifurkaatio, on punottu yhteen viestintäteorian kielen kanssa. Punoksen ytimenä on epälineaarisen matematiikan klassinen malli, joka matemaatikkojen ja fyysikkojen piirissä on jo tunnetusti puhki tutkittu.

Tällä kertaa ei tutkitakaan mallia ja sen käyttäytymistä simuloimalla parametreja laskennallisesti ja niitä tietokonealgoritmeilla iteroimalla sekä tuloksia verbaalisesti

tulkitsella. Nyt ilmiötä kuljetaan kielellisesti mallin valmiiksi piirrettyjen outojen attraktorien toisiaan leikkaamattomilla radoilla. Tässä dissipatiivisen epälineaarisen dynamiikan käsitteistöä käytetään varsin osuvasti. Siitä tulee viestintäteorian kuvainnollista kieltä.

Tekijän malleissa ei ole varsinaisia parametreja, joiden muutoksen avulla hän tutkii viestintäorganisaatioiden tai tilanteiden rakenteellisia muutoksia. Hän tulkitsee mm. Lorenzin perhosefekti-mallia kuorruttamalla sitä viestintätieteelliseen terminologiaan. Onko menetelmä käyttökelpoinen? Kuinka onnistuneesti kirjoittaja toimii hahmottamassaan suunnassa?

Kirjoittajan punoma teksti on lähtökohdan mielekkyyden paras puoltaja. Keskeistä lähestymistavassa on organisaation ja viestinnän kehittäminen dynaamisena, epälineaarisen ja kompleksisen systeeminä, jolla lineaarinen viestintäparadigma kyseenalaistetaan. Kukaan suomalainen ei ole kirjoittanut viestinnästä näin selvästi kompleksisena avaruutena. Se on läpikotaisin inhimillistä toimintaa: tunteiden, virheiden, oikaisujen ja eleiden sekä palautteiden vuorovaikutusta, kulttuurin evoluutiota, jonka tulevaisuus on osa viestintäympäristön jaettua maisemaa. Sen päällekkäiset ja erikoistuneet tapahtumat sekä areenat ovat tämän organisoitumisen inhimillistä kenttää.

Pekka Aula kiteyttää kaaosteoreettisen näkemyksensä organisaation viestinnästä dynaamisen organisaatiaviestinnän teoriaksi, jossa tuo esiin mm. organisaatioiden paradoksaalisen riippuvuuden erilaisista kulttuurisista arvoista ja eroista. Konsensus voi tehdä organisaatioista tukkoisia, jopa estää viestinnän, jonka roolina on päinvastoin luoda edellytyksiä tietulle moniarvoisuudelle.

Aula käsittää viestinnän merkitysinformaatioksi, joka epälineaarisesti organisoituneena järjestelmänä korostaa alakulttuuriensa epäyhdenmuisuutta. Systeemin sisäiset tilat voivat mennä eri suuntiin, kohti stabiilia tai epästabiilia, olla erilaisia rakenteen eri osissa. Kiinnostavinta tässä on lokaalisten

viestintätapahtumien ja organisaatiotilojen sekä kokonaisuuden yleisten arvojen välisten suhteiden erittelyyn tähtäävät näkökulmat.

Kieli, käsitteet ja käsitykset tulevat tekstissä määrittelyiksi monenkin kertaan. Merkittävästi sen jälkeen jää kuitenkin kaipaamaan jo seuraavaa vaihetta, teräviä argumentaatioita ja kommentteja viestinnän nykyisistä ympäristöistä, ongelmista, jotka sivuavat median telemaattisia vauhteja, virtuaalisuuden ja reaalisuuden välistä kysymyksiä, kulttuureja niissä ja niistä. Nämä uudet viestintäympäristöt, jotka kiihdyttävät spekulatiota pörssikursseista, markkinoista ja kuljetuksista, sotkeutuvat puheeseen ja kysymyksiin yksilöllisyydestä ja alakulttuureista.

Vielä toistaiseksi kirjoittajan teksti toimii tämän uuden kielen varassa teoreettisena paradigman käynnistimenä. Se on esimerkki kaaosteorian sovelluksesta jatkosovellusten pontimena. Kirjoittaja spekuloi myös kaaosteorialla ja epälinearisella viestintänäkemyksellä osana postmodernia ympäristöä, mutta lähdemateriaalista siteeratut ja jatkokehitellyt päätelmät kylpevät kielessä, jonka altaan ulkoreunalle tekstin postmoderni asettuu. Postmodernin ja kaaoksen käsitteiden kietoutumiset mahdollistaisivat radikaalimpiäkin tapoja epälineaaristen paradigmojen kehittelyyn.

Jatkossa kannattaisi käydä myös pohdiskelua postmodernin epälineaarisen viestinnän tulevien tiloista, ts. voiko niiden yhdistelmien kuvauksissa edes esiintyä tasapainotiloja ja attraktoreita, toistuvien evoluutioiden eli rakenteellisten muutosten vuoksi? Monimutkaistuva ja kiihtyvä globaalin ja lokaalien maailmojen yhdistelmä on haaste differentioituneemmalle tutkimukselle ja mallintamiselle. Päteekö evolutionaarinen kehityksen arviointi ennustettavista hitaista kehitysjaksoista ja ennustamattomista murrosvaiheista enää lainkaan?

Emmekö elä fraktaalilla rajalla? Sehän ei ole uhkakuva, vaan luova tilanne. Eikö juuri rajalla käydä dialogia, luoda ympäristöä kielelle, malleille, niiden kulttuurille?

IRMA LUHTA

Digi-tv:n kauppa ja tekniikkaa

Kari Jääskeläinen:
INTERAKTIIVISEN TELEVISION SISÄLLÖNTUOTANTO

Espoo: Espoo Enterprises Oy, 1997, 206 s.

Digitaalisen television viime vuosien kehityksen nopeutta kuvaa se, että kirja interaktiivisen tv:n sisältötuotannosta oli jo ilmestyttyään vanhentunut, puhumattaakaan siitä mitä se näyttää yli kaksi vuotta julkaisemisensa jälkeen.

Ajan kulu näkyä etenkin siinä, että maanpäällisen eli antennivälitteisen digitaalisen television perspektiivi jää kirjassa muutamien mainintojen varaan. Kirjan lähtökohdat ovat kaapeli-tv:n ja puhelinoperaattoreiden mahdollisuuksissa ja ennen kaikkea kaupallisissa sovelluksissa, viihteessä, peleissä, sähköisessä kaupassa ja mainonnassa.

Digitaaliset satelliitit sekä eurooppalaisten yleisradioyhtiöiden nopea tahti DVB-T:n kehittämiseksi ovat viime vuosina ajaneet kaapeli- ja puhelin-yhtiöiden suunnitelmat ainakin hitaammalle radalle, jollei peräti sivuraiteelle. Kirjan esittelemiin HTV:n tai HPY:n suunnitelmiin tuskin enää kannattaa luottaa.

Kirja kuvaa erityisesti sitä, miten www-sivut (HTML-kieli) voidaan integroida interaktiiviseen televisioitointaan. Täsmällisintä tietoa kirja antaa siitä, miten www-sivuja ja niiden kuvia tulee koodata ja konvergoida, jotta ne näkyvät tv-ruudulla Nokian multimedia-päätteen kautta käytettynä. Näiltä osin tiedot lienevät edelleen kohdallaan.

Kirjoittajan tausta on otollinen kaupallisen uusmediakentän jäsentämiseen: Jääskeläisellä on perustutkinto kaupparkekan ohella taideteollisesta korkeakoulusta, jonka elokuvataiteen laitokselle hän käsitteli interaktiivista televisiota jo loppuyössänsä. Oman uusmediafirmansa ohella Jääskeläinen toimii TEKESin käyttäjäkeskeisen tietotekniikan ohjelman (USIX) ohjelmapäällikkönä.

PERTTI NÄRÄNEN